

СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ
(за підсумками презентації однойменної монографії
Олексія Кресіна, Київ, 13 травня 2019 року)

У Києві в Інституті держави і права імені В. М. Корещького НАН України відбулася читачька конференція з приводу публікації українського, англійського та російського видань книги Олексія Кресіна “Становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень у другій половині ХVІІІ – першій третині ХІХ ст.” (опубліковані у 2017–2019 рр.).

Олексі́й Кресі́н (по центру) – автор монографії, керівник Центру порівняльного правознавства Інституту держави і права імені В. М. Корещького НАН України; Вільям Еліот Батлер (зліва) – науковий редактор та перекладач англійського видання, професор Університету штату Пенсильванія (США); Чаб́а Варга (справа) – професор Католицького університету імені Петра Пажмані (Угорщина)

У заході взяли участь понад 60 учених з України, США та Угорщини. Зокрема, академік НАН України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України Юрій Шемшученко, іноземний член НАН України та НАПрН України, професор Університету штату Пенсильванія Вільям Еліот Батлер (США), директор Інституту правових досліджень Угорської академії наук Фружина Гардош-Орос, професор Католицького університету імені Петера Пажмані Чаба Варга (Угорщина), академіки НАПрН України Олександр Скрипнюк, Михайло Костицький, Олександр Святоцький, Наталя Онщенко, Олександр Костенко, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права Олександр Тихомиров, наукові співробітники Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса, викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної академії внутрішніх справ, Львівського національного університету імені Івана Франка, Київського міжнародного університету, Київського університету права НАН України, Київського національного лінгвістичного університету, Національного університету державної фіскальної служби, Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій, Національного авіаційного університету, Київського національного університету будівництва і архітектури, Київського національного університету культури і мистецтв, Університету економіки і права “КРОК”.

Інформаційне забезпечення читацької конференції здійснювали телеканал “1+1”, журнал “Право України”, газети “Голос України”, “Юридичний вісник України”, “Юридична газета”.

Книга доктора юридичних наук, члена-кореспондента Міжнародної академії порівняльного права О. Кресіна “Становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень у другій половині XVIII – першій третині XIX ст.” є унікальною, чи не єдиним випадком публікації фундаментальної праці сучасного українського вченого трьома мовами, зокрема англійською мовою в одному з найстаріших і найбільш авторитетних юридичних видавництв Великої Британії “Вайлді, Саймондз енд Хілл”.

У книзі на основі переосмислення відомих і введення до наукового обігу багатьох невідомих джерел уперше комплексно розглянуто передумови, контекст появи і генезу теоретичних засад порівняльно-правових досліджень, а також їх ранньої інституціоналізації. Серед передумов становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень автор виокремив формування предмета й об’єктів юридичних наук. Те, що з предмета правознавства до початку XIX ст. зникло природне право як власне право, а позитивне право стало розглядатись як самодостатнє,

вперше надало сенсу порівняльно-правовим дослідженням, а визначення національних правопорядків як одиниці правового розвитку надало цим дослідженням мету – пізнання і вдосконалення національного права. Передумовою становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень став і розвиток порівняльного підходу в науках про людину, але в контексті цього дослідження він взятий у “знятому” вигляді: подвійна ідентичність порівняльного знання як основи розвитку наук і водночас підстави формування у їх межах порівняльних дисциплін, а також накопичення критичної маси синкретичного політико-економіко-історико-правового знання у межах загальної історії, камералістики та порівняльного державознавства (порівняльної статистики).

Автор доводить, що у зв'язку з виокремленням і водночас інтеграцією юридичної науки у другій половині XVIII – на початку XIX ст. відбулася диференціація згаданого синкретичного знання і формування вчення про порівняння в праві, його цілі, роль як основи загального вчення про право і можливість виокремлення порівняльно-правових наукових дисциплін. Результатом осмислення порівняльно-правового знання стало формування у зазначений період компаративістської наукової картини світу – вчення про національне право, його своєрідні й загальні елементи, взаємодію національних правопорядків, іманентність і процесуальність загального, характеристики особливого в правовому розвитку. Така наукова картина світу, зі свого боку, стала підставою для класифікації правових систем і формування правової карти світу.

Як наголосив, представляючи книгу, академік Ю. Шемшученко: “Розвиток порівняльно-правових досліджень завжди був пріоритетом для нашого Інституту з часу його заснування. І саме для цього у 2001 р. було створено Центр порівняльного правознавства, який очолив О. Кресін. Представлена до обговорення сьогодні праця О. Кресіна заслуговує на безумовну увагу. Це одна з найбільш вагомих праць учених нашого Інституту. До речі, вона була захищена як дисертація – і це був перший випадок в історії Інституту захисту за монографією”.

Автор книги О. Кресін зазначив: “Ідея цієї книги народилася у 2001 р. Вона планувалась як дослідження історії українського порівняльного правознавства. Але після появи першого рукопису книги у 2005 р. я не зміг повною мірою відповісти на запитання колег щодо параметрів своєрідності української традиції порівняльного правознавства. І хоча зараз я можу навести значно більше елементів відповіді на це запитання, його сутність не змінилася – будь-яке явище можна пізнати лише в контексті та порівнянні. А історія європейського порівняльного правознавства фактично написана ще не була, контекст був відсутній. Зго-

дом, у 2012 р., була опублікована моя нова книга. Можна було б зупинитися й захищати дисертацію за цією працею. Але її також було піддано раціональній критиці колег – вона була значною мірою персоналістичною – це виклад ідей окремих компаративістів, про яких на той час було відомо – і цього замало, щоби робити обґрунтовані висновки. Для того щоби довести певні тези, слід вивчити питання про ступінь поширеності й сприйнятості розглянутих ідей, відтворити їх розвиток, безперервність дискурсу. Те, чим довелося зайнятися, і те, чому книга стала такою об’ємною, – це створення джерельної бази, як парадоксально це не звучало б. Це консультації з ученими з десятка країн, але насамперед із Ю. Шемшученком, О. Петришиним, В. Е. Батлером, О. Тихомировим, пошуки людей і текстів, їх переклад і коментоване видання. Це десятки публікацій перекладів з англійської, німецької, французької мов, а також неопубліковані переклади з італійської та польської мов. І кожний переклад не лише додавав інформацію, а й змінював дослідницькі підходи й загальне бачення предмета й об’єкта праці, нерідко ставив у тупик. Доводилося пробиратися через хащі історіографії, в якій, як виявилось, референційні зв’язки між ученим, який бачив якоесь джерело на власні очі, й висновками сучасних дослідників міг проходити через десятки праць різних інтерпретаторів і приводити до цілковито невиправданих тверджень, не заснованих ні на чому.

Новизна цієї книги в тому, що в ній не ставилася мета довести, що порівняльне правознавство давніше, ніж вважалося, що воно краще, ніж інші дисципліни. Не було й мети довести, що порівняльне правознавство як наукова дисципліна акумулює й поглинає всі порівняльно-правові дослідження. Але становлення дисципліни таки було реконструйоване – від методології, досліджень, дослідницького підходу. І водночас предметом були теоретичні засади порівняльно-правових досліджень – незалежно від того, чи автори вкладали їх у межі науки порівняльного правознавства, чи ні – у контексті розвитку юридичної науки (чи комплексу юридичних наук) загалом. Я був вражений багатством світу юридичної науки протягом досліджуваного періоду – дискусії, спеціалізовані журнали, кафедри й організації щодо тих напрямів і дисциплін, які, як стверджують, тоді ще не існували. Тобто повернення до джерел і самоаналіз історії юридичної науки є критично важливими для визначення її сутності й перспектив”.

Свій виступ О. Кресін завершив цитатою зі своєї книги: “Народився світ особливостей і відмінностей, що не міг бути пізнаний ані метафізичною філософією, ані природно-правовою чи догматичною правовою думкою. Методології, засновані на підходах теософії, філософії, природ-

ничих і технічних наук, виявилися недостатніми для пізнання цієї нової соціальної позитивної реальності, що остаточно матеріалізувалася після Французької революції та наполеонівських воєн. І саме ця когнітивна криза привела до формування (докорінної трансформації) позитивних суспільних наук загалом й утвердження трансформованого правознавства як позитивної суспільної науки зокрема. Одним із конститутивних елементів, що міг забезпечити її єдність в умовах банкрутства філософського монізму, мало стати порівняльно-правове знання”.

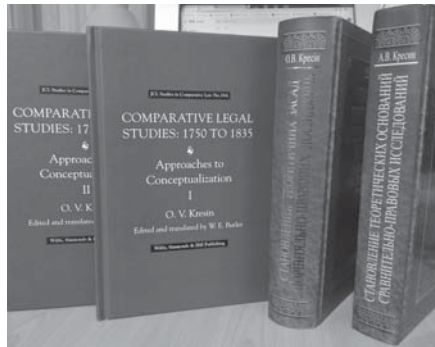
Академік В. Е. Батлер відзначив: “Я маю визнати свою відповідальність за це видання. Ініціатива щодо перекладу і публікації була моєю. Книга О. Кресіна важлива не лише для України. Ми всі в різних країнах знали, що організаційне ядро порівняльного правознавства не лише в Україні, а й у пострадянських країнах – це він. І слідкували за розвитком його досліджень. Ця книга кардинально змінює історію порівняльного правознавства, яку ми раніше мали. Фактично вчений довів, що початок порівняльного правознавства майже на 80 років давніший, ніж ми уявляли. Для нас ця книга є внеском у світову компаративістику. Це дуже важливо. І, звичайно, цей успіх був би неможливим без підтримки Інституту держави і права. Дякую Вам за це”.

Професор О. Тихомиров наголосив: “Вихід книги О. Кресіна в українському, російськомовному й англійськомовному виданнях – це подія не лише для України, а й для компаративістики загалом. Таких фундаментальних досліджень з історії порівняльного правознавства досі не було. Існували лише статті й невеликі розділи у підручниках. Немає таких досліджень і з інших порівняльних дисциплін – порівняльної політології та порівняльного державознавства зокрема. Монографія О. Кресіна засновується на послідовному використанні порівняльної методології як при аналізі матеріалів, так і при узагальненні результатів дослідження. На відміну від традиційного описання думок того чи іншого автора, О. Кресін виокремлює й прослідковує тенденції в розвитку певного знання у певний час. Він проаналізував максимально можливі обсяги джерел, перекладав і публікував їх”.

Академік М. Костицький зазначив: “Я вважаю, що юридична компаративістика є наукою. І в цій монографії О. Кресін це довів. Наявність власних теоретичних засад є фундаментом окремої науки. Без сумніву, сьогодні ми маємо нове слово, сказане О. Кресіним в юридичній науці загалом, у порівняльному правознавстві, філософії й теорії права”.

Академік О. Святоцький нагадав, що О. Кресін був головним редактором журналу “Порівняльне правознавство”, а також представив новий номер “Права України”, присвячений порівняльному правознавству

й упорядкований О. Кресінім. Це вже вдруге за історію журналу цілий номер присвячено порівняльному правознавству. Номер збалансований – є потужний акцент не лише на теоретичних питаннях юридичної компаративістики, а й на практичних аспектах. Колектив авторів – це вчені з різних міст України, а також із США, Франції, Угорщини, Кіпру.

Видання англійською, українською та російською мовами монографії Олексія Кресіна “Становлення теоретичних засад порівняльно-правових досліджень у другій половині XVIII – першій третині XIX ст.”

Професорка Л. Луць, зі свого боку, нагадала, що О. Кресін свого часу став ініціатором створення і досі є вченим секретарем Української асоціації порівняльного правознавства, докладав значних зусиль для поширення знань у сфері юридичної компаративістики, організував конференції та дискусії з головних питань порівняльного правознавства за участю українських і зарубіжних учених. Вона підкреслила: “Це було справжнє відродження цієї науки після тривалого її занепаду. І нині порівняльне правознавство надзвичайно актуальне і виконує важливі, притаманні саме йому завдання”.

За словами професора О. Мережка, презентація книги О. Кресіна є важливою подією не лише для автора, а й для Інституту та української юридичної науки загалом: “Ця фундаментальна і зразкова праця принципово змінює наші уявлення про історію порівняльного правознавства”.

Завершуючи читацьку конференцію, академік О. Скрипнюк наголосив: “Розвиток наукових напрямів і дисциплін, їх прогрес чи згасання, залежить лише від натхненних людей. Так було і є в нашому Інституті. І нині в ньому зароджується нова наукова школа порівняльного правознавства, спадкоємна від наших попередніх шкіл. І перспективи в неї є”.

*Редакція журналу
“Право України”*